

Purely coincidental, Voeten arrived in Kigali the day before the genocide started. For a few days, he was the only journalist present. Her you can read the dispatches he wrote for the Belgian newspaper De Morgen.

De Morgen, 8 April 1994.

'De oorlog is begonnen'

KIGALI/VAN ONZE MEDEWERKER TER PLAATSE

Gisteren om acht uur 's avonds hoorden we nog twee daverende explosies. Niemand op de slaapzaal van het presbyteriaanse missiehotel besteedde er veel aandacht aan. Zo nu en dan een granaat die ontploft in een van de onrustige wijken van Kigali is niets bijzonders. Om vijf uur gisterochtend werd iedereen gewekt door zwaar machinegeweervuur, granaatexplosies en mortiervuur. De beschieting duurde minstens een uur. De radio speelde ondertussen rustig klassieke muziek tot uiteindelijk het onthutsende nieuw kwam. "Ze hebben onze president vermoord", zegt mijn kamergenoot op bezwerende toon. "De oorlog is begonnen..." De predikant weet niets beters te doen dan met gespreide armen uit de bijbel voor te lezen: "Het uur van de waarheid is aangebroken. Maar heb vertrouwen in de Heer." Op de gangen van het missiehotel verzamelen zich angstige moeders met kinderen. Iedereen zit vastgekleuisterd aan de enige transistorradio die er is. Ik kom een legerpatrouille tegen die zelf ook niet weet wat er aan de hand is en me zenuwachtig doorgang verleent tot Hotel Mille Collines. De aanslag op het vliegtuig met de twee presidenten had niet op een ongelukkiger moment kunnen gebeuren. In Boeroendi laaiden twee weken geleden weer

etnische onlusten op. Met Rwanda begon de internationale gemeenschap haar geduld te verliezen, wegens de voortdurende vertraging met de Arusha-vredesakkoorden. Gisteren nog had de Veiligheidsraad van de VN besloten het mandaat van de Unamir met enkele maanden te verlengen. In een verklaring waarin de Veiligheidsraad de vertraging 'betreunde', maar zich 'verheugde' over het standhouden van het staakt-het-vuren. Niemand in Kigali weet momenteel wat er precies gaande is. De bevolking is door de staatsradio opgedragen vooral niet haar huizen te verlaten. Een woordvoerder van het ministerie van informatie stelt me gerust: "Het volk is in diepe rouw gedompeld wegens het verlies van de president. Het leger schiet alleen maar in de lucht om te bevolking te kalmeren", zegt woordvoerder François Kibayazi. "We willen vermijden dat er een burgeroorlog uitbreekt als het volk de straat optrekt." Unamir-woordvoerder Moctar weet me te vertellen dat iedereen op iedereen schiet: "Het leger van de presidentiële garde, de RPF, iedereen is er bij betrokken. Ondertussen wordt er nog met allerlei personen uit de oppositie afgerekend." Over het lot van de verdwenen VN-waarnemers, die wacht liepen bij de drie ministers die ontvoerd zijn, tast Moctar ook in het duister. "We hebben hun onmiddellijke vrijlating geëist. Maar ook ons wordt de toegang tot bepaalde stadsdelen geweigerd." De dag

ervoor sprak ik nog met Moctar. Vandaag zou hij me contacteren voor een Unamir-trip naar de gedemilitariseerde zone in het noorden. Die tocht hebben we uitgesteld. Ondertussen weerklinken er de ganse dag zware explosies en gewerschoten. Vanaf het balkon van het Mille Collines sla ik in het gezelschap van gestrand Sabena-personeel, ontwikkelingshulpers en zakenlieden op doortocht de stad gade. Rookpluimen stijgen her en der op. Voorts is er geen beweging te bespeuren in de tien kilometer die het uitzicht reikt. Alleen legerpatrouilles, die zwaar bewapend rondrijden. Onder het hotel een zwalpende voetganger: "De dorpsgek om de hoek", weet een ober. Als vlak bij hem een schot klinkt, draait de gek zich verstoord om en gooit een steen terug. Op het balkon deinst iedereen terug als opeens de explosies in volle hevigheid en kort op elkaar volgen. We bespreken de laatste geruchten die de ronde doen: de oppositie wordt stelselmatig afgeslacht, het presidentieel paleis wordt aangevallen, de Belgen hebben het vliegveld niet meer in handen. Het verhaal van het ontvoerde ICRC blijkt een loos gerucht te zijn: een woordvoerder bevestigt dat het team gewoon opgehouden was bij een checkpoint en nu weer veilig thuis is. Ondertussen is nog steeds niet duidelijk welke partij het vliegtuig neergehaald heeft. Maar het antwoord doet niet meer ter zake: de vlam is in de pan. Teun Voeten

'Zijn er nog plaatsen voor Brussel? We hebben gereserveerd'

De Morgen, 9 April 1994

Hotel Mille Collines is een toevluchtsoord geworden voor Rwandezes en Europeanen die het geweld willen ontvluchten. "We zijn volgeboekt", zegt de receptionist. Het hotel zit zo eivul dat hele families een kamer moeten delen: zes personen per kamer zijn geen uitzondering. Blauwhelmen zijn hier niet: alleen de eigen veiligheidsdienst van het hotel kan bescherming bieden. Donderdagavond werden de ramen op de vierde verdieping van het hotel kapotgeschoten en vluchtten mensen de kelders in. Gisterochtend werd het hotel opnieuw beschoten. Er waren geen gekwetsten. Na een slapeloze nacht onder het geknal van mitrailleurvuur is de stemming gezakt. Het nieuws dat elf Belgische blauwhelmen zijn geëxecuteerd, is tot iedereen doorgedrongen. Evacuatiegeruchten doen de ronde. Een Amerikaans konvooi over land naar Bujumbura of een bliksemactie van de Belgische para's? Van een

diplomaat hoor ik dat de Fransen aan een lijst werken met westerlingen die voor evacuatie in aanmerking komen: 3.000 man staan er op. Vanuit alle hoeken en gaten komen opeens Europeanen te voorschijn. De diplomaat vertelt over het aanbod van het RPF, dat vanuit het noorden de stad nadert: samen met Unamir en reguliere onderdelen van het leger zou het RPF een gezamenlijke macht willen organiseren om de orde te herstellen. Ondertussen stroomt het hotel vol met Rwandezes die hun wijken zijn ontvlucht. "We waren van ons leven niet meer zeker", vertelt een Tutsi-familie. "Soldaten of gewone mensen in burger sleepten mensen hun huis uit. Met messen en machettes zijn onze burens afgemaakt. Dit hotel is eigenlijk onbetaalbaar voor ons. Maar ons leven is meer waard." Een Toyota houdt halt voor het hotel. Een blanke jongen stapt uit en opent de kofferbak. Een ouder echtpaar helpt mee de bagage binnen te dragen. Het is de familie

Van Eekelen uit Sint-Niklaas. "Het is een schande", zegt Van Eekelen, bedrijfsleider in een textiel fabriek. "Noch de ambassade noch de blauwhelmen wilden ons helpen. Gelukkig ken ik hier een gepensioneerd Belgische kolonel. Via hem heb ik een eskorte van Rwandese militairen kunnen regelen. Het werd me te link in mijn buurt", vertelt Van Eekelen. "Twee werknemers van mij kwamen bij de chef om zijn auto te lenen. Ze moesten wapens gaan halen om zogenaamd het land te verdedigen tegen terroristen. Een uur later komen ze terug met geweren om diezelfde chef te beroven." Onderweg naar het hotel zag Van Eekelen massa's mensen die winkels plunderden. Bijstaande militairen grepen niet in. "Die hadden hun handen vol met de spullen die ze zelf aan het wegslepen waren. Trouwens, denk je dat er op de vlucht morgen naar Brussel nog plaatsen vrij zijn? We hebben gereserveerd." Teun Voeten

Een Rwandese vrouw draagt de baby van een Zwitsers gezin over de grens tussen Rwanda en Boeroendi nabij Butare. Langs deze grens worden grote aantallen vluchtelingen. De Rwandezes zelf moeten achterblijven, voor hen is geen plaats op de vliegtuigen die de buitenlanders

Wachten op erger in het hotel der duizend heuvels

KIGALI/VAN EEN MEDEWERKER

Gieren scheren over de heuvels van Kigali. Een bedrieglijke stilte hangt tijdens het weekend over de stad. Maar messen en machettes doen geruisloos hun werk. Berichten over nieuwe gruweldaden sijpelen door tot de Mille Collines, het hotel waarin de pers samentroeft. De Tutsi-ober, een nieuw gezicht, is gisteren over de omheining van het hotel geklauterd. Hij heeft weet van vijftig slachtoffers in zijn kennissenkring: "Tegen de muur gezet en enkele magazijnen op leeg geschoten." Drie Duitse zendelingen gaven onderdak aan hun burens. Een paar dozijn met messen gewapende mannen en vrouwen viel bij hen binnen. "We waren met zijn allen de badkamer ingevlucht," vertelt Kurt, duidelijk getraumatiseerd. "Eén voor één plukten ze er onze zwarte burens uit. Voor onze ogen werden ze afgemaakt. Ons lieten ze gaan. Over de lijken heen konden we naar buiten lopen." Een Belgische chirurg vertelt over het ziekenhuis: "Vijfshonderd doden in het lijkenhuisje, evenveel gewonden in het ziekenhuis. De lijken zijn totaal verrot. Gisteren hebben we de noodoperaties stopgezet. We ontvingen teveel bedreigingen."

zowat 15, 20 km van de stad genaderd. Het wachten is op de finale veldslag met de Rwandese regeringstroepen. Ook in het binnenland zijn onlusten uitgebroken. In bijvoorbeeld de zuidelijke kampen aan de grens met Boeroendi, volgepakt met Hutu-vluchtelingen die daar zitten sinds het Tutsi-leger in oktober in hun land Hutu-president Ndadaye vermoorde, zijn met name de Belgische hulpverleners bedreigd en gemolesteerd. De anti-Belgische sentimenten laaien hoog op onder de Hutu-haviken — die sterk vertegenwoordigd zijn in het Rwandese leger. Hun Radio-Télévision Libre des Mille Collines (RTL-M) verspreidt extreem hetzerige propaganda: de Belgen worden ervan beschuldigd pro-Tutsi en pro-RPF te zijn. De meeste Rwandezes geloven inmiddels het gerucht dat het de Belgen zijn die woensdagavond het vliegtuig van de president neerhaalden. Drie Europese journalisten die gisteren arriveerden vanuit Boeroendi vertelden me dat ze vlakbij Kigali stuitten op een wegversperring. Bemant door een met machettes bewapende Hutu-militie: een inmiddels routineuze controle op Belgische paspoorten. "Er waren geen Belgen onder ons. Was dat wel zo geweest," De verslaggevers, die toch over de nodige Somalië-ervaring beschikken, zijn behoorlijk onder de indruk. Het hotel Mille Collines is inmiddels een volgepakt vluchtelingenkamp geworden. Afgelopen weektelingen er honderden Tutsi's

neer, uit alle delen van het land. Ook de kleine Indiase gemeenschap kijkt het geweld huilend aan: "Onze winkels, de vrucht van een leven lang wroeten, werden geplunderd en leeggeroofd", vertelt Rahim. "Door officieren van de presidentiële garde. Mijn baby van twaalf maanden oud werd een geweer tegen het hoofdje gezet. Onder bedreiging hebben we alles afgegeven." Inmiddels komt de evacuatie van Europeanen langzaam op gang. De Duitsers vertrokken gisteren, en elk moment kan de Nederlandse konsul komen voorrijden om de enkele Nederlanders op te pikken. Volgens de nu geldende planning zullen de Fransen en de Belgen in de komende dagen geëvacueerd worden. Onder het overwegend Tutsi-personeel heerst grote angst: wat na de uittocht van de blanken, die nu nog de functie van menselijk schild vervullen? Nu al voelen de Rwandese obers en vluchtelingen zich bedreigd. Want het regime beschikt ook in dit hotel over informanten. Een voorraanstaand iemand werd anoniem ondervraagd door de Franse radio: hij was goed bevriend met de Rwandese president en uitstekend op de hoogte van alle smeerlapperijen in regerings- en legerkringen. De radioreporter vermeed zorgvuldig elke aanwijzing over plaats en identiteit van de getuige. Het mocht niet baten. Een uur na de uitzending ontving de man al de eerste doodsbreigingen. Teun Voeten

Uitgave: NV DE NIEUWE MORGEN • Brogniezstraat 54 • 1070 Brussel • Tel. 02 536.68.11

De Morgen, 11 April 1994.

AD • UITGEVER: EGBERT HANS • WOENSDAG 13 APRIL 1994 • 15de JAARGANG NR. 80 • 32 PAGINA'S • PRIJS 30 FRANK • EDITIE ALGEMEEN

DE MORGEN

Opinie 21
Kultuur 22-23
Sport 24-26
Service 28-29
Televisie 30-31

'Bon voyage', klinkt het in Hôtel des Mille Collines...

De Morgen, 13 April 1994

KIGALI/AVONTEM VAN ONZE VERSLAGGEVER

Wat zeg je als je afscheid neemt van mensen van wie je zeker weet dat ze niet lang meer te leven hebben, vooral als je voelt dat de mensen het zelf ook goed beseffen? Elke buitenlander die de afgelopen dagen werd geëvacueerd kampte met dit dilemma. De ontwikkelingswerkers die jaren met Tutsi's hebben samengewerkt, de buitenlanders die hun personeel in het weekend zagen uitgedund, de zakenlui die hun bedrijf overlieten aan de Tutsi-bedrijfsleider...

"Bon courage", zeg ik tegen de twee Tutsi-zusjes die ik vanwege plaatsgebrek op mijn kamer in Hôtel des Mille Collines heb laten logeren. "Bon voyage", luidt het antwoord... Iedereen die maandagmorgen in konvooi van het hotel wegrijdt is met zijn gedachten bij de driehonderd Tutsi's die we achterlieten. Bij de obers die ons nog tot het laatste moment op onze wenken bediend hebben, bij de angstige families waarmee we de laatste dagen bevriend zijn geraakt. In een daad van wanhoop hebben de achtergebleven van politiek asiel aangevraagd. Waar anders dan bij de Unamir, de VN-vredesmacht? De Unamir die, teruggetrokken op haar basis, zich niet meer in de stad heeft laten zien. Die de talloze noodoproepen van Rode Kruis-medewerkers, missionarissen en *expats* onbeantwoord hebben gelaten. "Het spijt ons, maar zover gaat ons mandaat niet." Het konvooi arriveert bij de Ecole Française, een van de drie verzamelpunten voor buitenlanders. De mariniers laden ons in de vrachtauto's. Iedereen plat op de vloer. Een half uur duurt de tocht naar het vliegveld. Er moet een enorme omweg

gemaakt worden omdat de gewone weg onbegaanbaar is vanwege gevechten die daar plaatsvinden. Onderweg uitgebrande auto's en geplunderde winkels. En overal die lijken. Twaalf mensen we er onderweg. Het zijn er enkele meer dan wat het allereerste konvooi heeft gezien. Lijken die in bloedplassen liggen, soms in stukken gesneden, andere in een vrachtwagen gedumpt. En overal grote groepen burgers bewapend met broodmessen, stokken, machettes, staven, alles wat maar kan slaan of snijden of steken. Met wantrouwen blikken vol haat en bloeddorst worden we nagestaard.

"Dit land is vijftig jaar in de tijd teruggezet", zegt een Belgische ontwikkelingswerker als we in de Hercules C-130 op kruishoogte richting Bujumbura vliegen. Vijftien jaar werkte hij in Rwanda. "Kompleet naar de vernieling. Ik zet hier nooit meer een stap. Niets meer wil ik met deze beestigheden te maken hebben." Een jaar geleden was ik in Sarajevo, Gruwel en ellende. Te vergelijken met Rwanda? Inderdaad ook etnische razernij. Maar zo brutaal en onbeheersbaar heb ik het nooit gezien. Teun Voeten